

УДК 821.161.2:82.-312.4

Бахтіарова Т.В.
Херсонський державний університет

**СПЕЦИФІКА ІНТРИГИ У ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНАХ
«ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА» Є. КОНОНЕНКО ТА «КОД ДА ВІНЧІ» ДЕНА БРАУНА**

Анотація. У статті йдеться про специфіку та функції інтриги у детективних романах «Жертва забутого майстра» Є. Кононенко та «Код да Вінчі» Дена Брауна. Компаративний аналіз, застосований у дослідженні, дозволяє провести паралелі між творами митців та здійснити розв'язання історично-містичних кодів у детективах. У контексті романів завдяки аналізу інтриги оригінально проінтерпретовано шедеври Г. Пінзеля та Леонардо да Вінчі. Метою статті є розглянути специфіку інтриги у зазначених детективних романах Є. Кононенко та Д. Брауна. У статті визначено, що за жанровими ознаками аналізовані твори належать до розряду конспірологічних детективів. Адже саме у цьому жанровому різновиді відбивається накладання контекстів, раціональне ставлення до історії. Інтрига у обох романах зосереджена на містичному. У аналізованих творах використано енігматичну модель інтриги. Для її реалізації застосовуються прийоми утаємничення, лжеінтриги. У обох творах символічного значення набуває згадка про зразки мистецтва, вони містять своєрідну закодовану інформацію про своїх авторів (у «Жертві забутого майстра» Є. Кононенко скульптури розкривають сутність Г. Пінзеля, а у «Коді да Вінчі» Д. Брауна картини «Мадонна у скелях», «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі вмотивовують світогляд митця) і зумовлюють загострення інтриги.

Ключові слова: інтрига, контекст, аналіз, роман, детектив.

Bakhtiarova Tetiana
Kherson State University

**THE SPESIFICS OF INTRIGUE IN THE DETEKTVE NOVELS
«THE VICTIM OF THE FOGGTEN MASTER» BY YVGHENIIA KONONENKO
AND «THE DA VINCHI CODE» BY DAN BROWN**

Summary. The article deals with the specifics and functions of intrigue in the detective novels "The Victim of the Forgotten Master" by Yevheniia Kononenko and "The Da Vinci Code" by Dan Brown. The comparative analysis applied in the research allows drawing parallels between writers' literary works and solving historical and mystical codes in the detective novels. Heorhii Pinzel's and Leonardo da Vinci's masterpieces are originally interpreted owing to the analysis of intrigue in the context of the novels. The aim of the article is to consider the specificity of intrigue in the above mentioned detective novels of Yevheniia Kononenko and Dan Brown. It's determined in the article that upon the genre sings the analyzed works belong to the category of conspiratorial detectives. Indeed, it is in this genre variety an overlay of contexts and a rational attitude to history take place. Intrigue in both novels is concentrated on mystic. The enigmatic model of intrigue is used in analyzable works. The receptions of hiding, false intrigues are used for its implementation. In both literary works mention of the art samples acquires symbolic value; they contain the original coded information about their authors (in "Victim of the Forgotten Master" by Yevheniia Kononenko sculptures reveal Heorhii Pinzel's essence, and in "The Da Vinci Code" by Dan Brown pictures "Madonna in Rocks", "Mona Liza" of Leonardo da Vinci explain the world view of the artist) and predetermine intensifying of the intrigue.

Keywords: intrigue, context, analysis, novels, detective.

Постановка проблеми. Сучасні інтелектуальні детективні романи «Код да Вінчі» Дена Брауна та «Жертва забутого майстра» Є. Кононенко написані з урахуванням особливостей постмодерної доби із залученням інтертекстуальності, архетипних образів, міфологізації, принципу гри, захоплюють читацький загал своєю динамічністю, таємничістю. М. Бахтін зауважував, що пластичність роману надає сучасній прозі імпульсу пошуку і переосмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначені твори за жанровими ознаками можна віднести до розряду конспірологічних детективів. Саме у цьому різновиді відбивається накладання контекстів, раціональне ставлення до історії. На думку дослідника Т. Амріяна у цих творах письменник виходить за межі розкриття злочину, його пріоритетом стає розкриття таємниці. «Конспірологічний детектив розширює соціально-політичний та історичний контекст. Пошук розгадки заданої таємниці відбувається у формі квесту на широкому історико-культурному, релігійному, політичному та науково-дослідному тлі» [1, с. 20]. В основі сюжету зазначених книг сенсаційні події, так, у «Коді да Вінчі» це альтернативний погляд на історію християнства, пошук Священного Граалю, а в «Жертві забутого майстра» це віднайдення таємного манускрипту і розгадка історії Георга Пінзеля.

Надзвичайно важливу роль у художній канві детективних романів відіграє інтрига. Цей компонент твору тримає читачів у постійному напруженні. За спостереженням Ю. Коваліва, «Інтрига – це спосіб організації подій у драматичному, епічному, іноді ліричному творах за допомогою складних, напружених перипетій, гострої боротьби мотивів» [5, с. 310–311]. Жанр детективу як різновид пригодницької літератури розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану із злочином і його розслідуванням, а «внутрішньо є когнітивною історією розв'язання логічної задачі». Інтрига впливає на розвиток сюжету, вміле використання цього засобу підвищує художню вартість твору, зміцнює позиції детективу. Крім того інтрига є причиною та рушійною силою перипетій.

Інтрига надає сюжетам творів заплутаності, динаміки. Вона передбачає 2 варіанти впливу на розвиток дії: через розкриття захопливого кола подій та напружений інтелектуальний пошук персонажів. Розрізняють 2 моделі інтриги: лімінальну (притаманна архаїчним текстам) та енігматичну (пов'язана із становленням персонажа, сюжету і теми при цьому є апокаліптичними). П. Рікер зауважував, що інтрига адресована насамперед читачеві і полягає «<...> у напруженні подієвого ряду, який пробуджує очікування і передбачає задоволення бажань, зумовлених динамікою твору» [6, с. 66]. Проблема інтриги ґрунтовно розглянута у працях А. Ткаченка, Ю. Коваліва, М. Славінського, П. Ріккера.

Мета статті. Метою пропонованої статті є проінтерпретувати специфіку інтриги у детективних романах Є. Кононенко та Д. Брауна. Показово, що обидва твори споріднені динамічний розвиток подій, а також інтригуючі таємниці. Так, у романі Є. Кононенко це пошук втраченого манускрипту Георга Пінзеля, а у Д. Брауна це віднайдення Священного Граалю. Серед дослід-

жень творчості Є. Кононенко слід виділити праці сучасних літературознавців, зокрема, Л. Волощук, Л. Кицак, М. Крупки, В. Саенко, Л. Таран, С. Філоненко, Р. Хархун. Поетика прози Д. Брауна розглянута у розвідках Т. Амріяна, О. Балоди, А. Горбунової, Дж. Кавелта, Т. Старостенко.

Виклад основного матеріалу. Головна героїня роману «Жертва забутого майстра» – Леся (Єлизавета) Косовська втягнута у коловерт містичної інтригуючої історії, пов'язаної із мистецькою спадщиною скульптора Георга Пінзеля. Леся (Маріанна) є співробітницею агенції для іноземців «Таємне бажання». Карен Пепербаум, власник компанії, дає завдання дівчині «розгадати загадку» Пінзеля для таємничого замовника із Франції, Мішеля.

У романі «Код да Вінчі» головним героями є професор Гарвардського університету Ленгдон та онука наглядача Лувру Софі Неве. Зав'язкою роману служить жорстоке і загадкове вбивство Жака Соньєра. Цей епізод твору зумовлює подальший динамічний розвиток подій. Закодовані підказки, звернення до професора та його супутниці, нагнітають напруження у романі, на шляху до розгадки таємниці на героїв чекають численні небезпеки.

У обох романах використано прийом ретроспекції, крім того, час дії у кожному із названих творів перемежовується зверненням до трьох часових планів: теперішнього, минулого і легендарного минулого. На думку дослідниці О. Бессараб такий прийом сприяє уповільненню дії, ретардації. Так, за допомогою такого підходу відбуваються неочікувані повороти сюжету, ці складові сприяють активізації інтриги у творах. У романі «Жертва забутого майстра» кілька сюжетних ліній, основна пов'язана із Лесею (Маріанною), допоміжними є пошуки місць перебування Пінзеля у готичному Львові, Бучачі, а також висвітлення життєвої історії загадкового Мішеля. Окрема сюжетна лінія католика Річарда Адлера (батька Мішеля), який з примусу став солдатом нацистської армії і був відправлений на Східний фронт. Саме йому у Львові часів Другої світової старим євреєм Вельфом Готлібом було передано матеріали про Пінзеля. Саме ця містична історія із минулого у романі Є. Кононенко отримала несподіване продовження у сучасності: нащадки Готліба та Адлера зустрілися у Бучачі.

У романі «Жертва забутого майстра» накладаються три часові плани: теперішнє (асоціюється із Лесею і Мішелем), минуле (часи нацистської навали на Україну, зустріч єврея Вельва Готліба та Річарда Адлера), легендарне минуле (часи загадкового скульптора XVIII ст. Г. Пінзеля). У «Коді да Вінчі» 3 часові плани дозволяють відшукати шлях до містичної загадки Жака Соньєра (теперішнє асоціюється із Софі Неве, минуле – із таємничою загибеллю її родини, давно минуле – із історією Марії Магдалини). Хронотоп у обох аналізованих романах є рушієм інтриги. Простір у зазначених творах теж є надзвичайно значимим. У Дена Брауна накреслюється динамічна зміна топосів, що прискорює розвиток сюжету, хоча події у творі розвиваються протягом однієї доби (зали Лувру – коридори музею – машина капітана Фаша – банк – маєток Лі Тібінга – літак – церква тамплієрів, Вестмістерське

Абатство – будинок Марі Шовель – готель Ріц (Париж) – піраміда Лувру – Лувр). Події роману відбуваються у кількох країнах: Франція, Англія, Шотландія. У «Жертві забутого майстра» Євгенія Кононенка місце дії теж є змінним (Київ – Львів – Бучач – Париж), герої твору йдуть у пошуку загадкового послання Пінзеля, Мікаель при цьому приїздить із Франції до України.

Захоплюючий розвиток подій у романі Є. Кононенка націлений на пошук пам'ятки, згаданої у сонеті XVIII ст., це своєрідне послання митця, що міститься «у череві жертви»: «І труд в ім'я священної мети / З буденно зіллється метушнею. / Загинуть і скульптури є. І ідеї. Загине дар. Лиш не загинеш ти. / Але у чреві страдницької жертви / Сховаються слова живі і мертві / І смерть, яка покличе до життя» [4, с. 142]. Мішель, герой-замовник, таємничий іноземець, якого авторка наділяє певною нерішучістю, загадковістю, невротичністю приховує свою справжню мету приїзду, про неї читач дізнається згодом. Формально він – мистецтвознавець, який цікавиться спадщиною майстра скульптури XVII ст. Георга Пінзеля, свою поїздку спланував як данину пам'яті про батька. Насправді ж герой приховує свою основну мету і не розкривається до кінця Маріанні. Авторка застосовує ніби прийом «маски», зображуючи цього таємничого, дещо інфантильного героя. Насправді Мішель – не просто поціновувач мистецьких шедеврів, а іменитий німецький скульптор – Готтеслойгнер, техніка його робіт багато в чому суголосна із шедеврами Пінзеля. Показово, що псевдонім Мішеля означає «Боговідступник», його парадоксальність полягає в тому, що герой, створюючи скульптури на релігійну тему епатажно заявляв свою непричетність до релігії. Героя-замовника Маріанна (Леся Косовська) називає «хлопчиком». Він егоїстичний, манірний, несамостійний. Євгенія Кононенка у тексті мотивує, пояснює причину такої «слабкодухості», так сталося, бо Мішель постійно перебував під «владою жінок», спочатку матері, а потім сестри.

У творі Дена Брауна криптограф Софі Неве і професор Ленгдон опиняються перед складним завданням, їм треба з'ясувати що стало причиною жорстокого вбивства куратора Лувру. Загострення оповідь набуває через підозру у скоєнні злочину, яку капітан Фаш висуває професору Ленгдону. Софі та професор змушені покинути Лувр і самотужки займатися слідством. Паралельно у творі розгортається кілька сюжетних ліній: перша пов'язана із розслідуванням вбивства професором та онукою куратора та лінія, яка розкриває діяльність релігійної організації «Опус Деї». Як згодом з'ясується у тексті усі закодовані символи, які залишив Жак Соньєр стосувалися святого Граалю, тому всі зусилля спрямовані на його пошук. Таким чином в основі сюжету роману таємниця світового масштабу, яка може підірвати довіру до основ християнства. Хранителем таємниці нащадків Христа було товариство «Пріорат Сіону» (верховним сенешалем якого був – Жак Соньєр), а організацією, яка йому протистояла і хотіла заволодіти священним знанням була спілка – «Опус Деї».

Дослідниця Л. Кицак зауважує, що у історико-детективному романі «Жертва забутого майстра»

Є. Кононенка інтрига базується на елементах містичного [3, с. 72]. Так, наприклад, наприкінці твору стають зрозумілими фрази героя, адресовані таємничій незнайомці: «Вона мене таки дістала! Отже, то була вона!» [4, с. 100]. У тексті твору авторка вдається до інтерпретації образу-марення жінки-незнайомки, причому такі візії являються і героїні – Маріанні і так само Мішелю. Це ніби тінь чогось невідворотного, фатуму, долі, яка переслідує героїв. Інтерпретація долі як фатуму у творі відбувається у свідомості Мішеля, на інтуїцію і на «підказки долі» він сподівається, шукаючи манускрипт Пінзеля. Пошуки перетворюються на інтригуючий динамічний квест. За дивним збігом обставин (їх направляє антиквар) герої приходять до львівської родини Матюшенків із вулиці Галицької, які від попередніх господарів оселі знають про те, що за картиною «Жертвоприношення Авраама» «колись повернувся». Мішель отримав манускрипт, який уже став його самоціллю. Показово, що інтрига у обох творах зосереджена саме на містичному. Так, у романі «Код да Вінчі» таємниче описані ритуали «Пріорату Сіону», онука Жака Соньєра випадково стала свідком цього дійства, яке було присвячене вшануванню культу Жіночності. Відсутність відповідних знань, не вміння правильно трактувати дійство, спровокували конфлікт на роки між Жаком Соньєром та Софі Неве.

У творі сюжетна лінія Мішеля Адлера (Арбріє) перемижується із лінією Георга Пінзеля, герой постає ніби двійником легендарного скульптора. Шукаючи і розгадуючи таємницю Пінзеля митець намагався знайти себе, розкритися. Приреченість цієї спроби в тому, що герой як і його кумир так і не знала щастя, «якось ...недомовленість», присутня в роботах Пінзеля...» Психоналітик, із яким спілкується Маріанна (Леся) зауважує, що для юнака це була ніби втеча від самого себе.

На перший план у романі «Код да Вінчі» виходить не пошук убивці наглядача Лувру Жака Соньєра, а процес розслідування, розгадування таємниці, яка криється у закодованих пентаграмах, посланнях у криплексі, адресованих Софі Неве та професору Ленгдону. Перед головними героями твору доволі непросте завдання: розгадати таємницю послання жорстоко убитого Жака Соньєра до онуки. Читач постійно перебуває при цьому у стані напруженого очікування, сапсесу.

Професор Ленгдон – вчений, інтелектуал, який разом із Софі розгадує таємницю за таємницею, кінцевою метою при цьому є віднайдення Священного Граалю. Ще на початку роману герої мусять розкодувати анаграму, яку зашифрував Жак Соньєр. Вітрувієва людина (поза, у якій знайшли тіло Соньєра), пентаграма (п'ятикутна зірка на грудях Соньєра – символ «священної жіночності»), числа Фібоначчі, які є втіленням світової гармонії, і зрештою, анаграма, що розкодовувалася як «Мона Ліза». Це ніби своєрідні підказки, логічний ланцюжок, який повинні проінтерпретувати Софі Неве та Роберт Ленгдон на шляху до досягнення основної таємниці. У контексті твору полотно «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі розглядається, завдяки матеріалам лекцій професора Ленгдона, як метафора гармонійного єднання чоловічого і жіночого начала. За законами детективного жанру інтрига у романі за-

гострюється внаслідок убивства сестри Сандрін у храмі Сен-Сюльпіт, а також через згадку про мученицьку загибель усіх сенешеалів (хранителів священної таємниці) Пріорату Сіону.

У обох творах використано енігматичну модель інтриги. Для її реалізації у аналізованих текстах застосовується низка прийомів, зокрема, утаємничення (так, у романі «Код да Вінчі» це несподіване вбивство куратора Лувру Жака Соњера), а у «Жертві забутого майстра» – це несподіваний приїзд загадкового героя до Києва і раптове звернення його до агенції «Таємне бажання»), лжеінтриги (у романі Дена Брауна Лі Тібінг виявляється не істориком, який ґрунтовно вивчав питання священної жіночності, а злим генієм, який був пов'язаний із релігійною організацією «Опус Деї»), (у історико-детективному романі Є.Кононенко Мішель Арбріє був відомим французьким скульптором, який шукав розгадку таємниці Г. Пінзеля, а не просто митцем, якого цікавила доля майстра). Крім того герой вважав себе продовжувачем справи митця.

У обох творах символічного значення набуває згадка про твори мистецтва, вони містять своєрідну закодовану інформацію про своїх авторів (у «Жертві забутого майстра» скульптури розкривають сутність Пінзеля, а у «Коді да Вінчі» картини «Мадонна у скелях», «Мона Ліза» Леонардо да Вінчі вмотивовують світогляд митця) і зумовлюють заострення інтриги. У романі Є.Кононенко дерев'яні скульптури Георга Пінзеля втілюють неймовірне страждання, а також їх своєрідністю є те, що біблійні сюжети майстра вирізнялися світською тональністю та психологізмом. Виняткова вишуканість робіт митця у Бучачі, у Львові (у храмі св. Юра: дерев'яний олтар, характеризується глибокою чуттєвістю скульптури Єлизавети, Юрія Змієборця). А ще за умови різного освітлення дерев'яні шедеври ніби оживають. Ці нюанси герої помічають, знайомлячись із роботами майстра у храмах, музеї, а також розглядаючи світліни. Показово, що художнє полотно,

«Жертвоприношення Авраама» (найбільш інтригуючий витвір мистецтва у романі), яке так наголожливо шукали герої не вирізнялося якоюсь особливою художньою вишуканістю. Ця робота була позначена еклектикою. Проте концепція цієї картини у канві твору, очевидно, пов'язана із ідеєю «категоричного неприйняття долі», саме такої інтерпретації дотримувався Мішель.

Ікона «Несподіваної Радості», згадана у творі, демонструє біблійний сюжет про покаєння юнака-грішника через молитву, його зцілення фізичне і духовне. Завдяки цьому образу авторці вдається показати ставлення героїні до знаків долі, а ще у свідомості героїні він асоціюється із духовним відродженням Мішеля, про якого героїня не могла забути.

Особливого психологізму письменники досягають наприкінці своїх романів. Так, Маріанна (Леся) після бесіди із Пепербаумом краще зрозуміла мотив учинків Мікаеля, який не зник безслідно, а намагався продовжити із нею взаємини і надіслав безліч листів на електронну адресу агенції «Таємне бажання». А у романі Дена Брауна Софі Неве дізналася більше про свою родину, познайомилася із бабусею і братом, доторкнулася до історії монаршої родини Меровінгів, і звичайно ж у фіналі твору був розкритий найбільш інтригуючий момент про таємницю Граалю. «Краса Граалю у його ефемерній сутності. Для когось – це чаша, що дасть їм вічне життя. Для інших – пошук утрачених документів і невідомої історії. Але для більшості – це просто висока ідея... прекрасний недосяжний скарб, що дає нам натхнення», – так вишукано прокоментувала призначення Граалю Марі Шовель (бабуся Софі Неве), хранителька традиції [2, с. 467].

Висновки і пропозиції. Інтрига у обох творах є інструментом, що дозволяє керувати увагою читацької аудиторії, завуальовано впливає на розвиток сюжету. Інтрига додає творам інтерактивності, підтримує читацький інтерес до перебігу подій.

Список літератури:

1. Амирян Т. Конспирологический детектив как жанр постмодернистской литературы (Д. Браун, А. Ревазов, Ю. Кристева): автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.01.03. М., 2012. 25 с.
2. Браун Д. Код да Вінчі. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2018. 480 с.
3. Кицак Л. Містичне у жанровій структурі детективу (роман Є. Кононенко "Жертва забутого майстра"). Питання літератури. 2010. Вип. 82. С. 72–79.
4. Кононенко Є. Жертва забутого майстра. Київ : Грані-Т, 2007. 180 с.
5. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / Авт.-уклад. Ю. Ковалів. Київ : Академія, 2007. Т. 1. 608 с.
6. Рікер П. Время и рассказ. Интрига и исторический рассказ: в 2 т. М. : СПб. : Университетская книга, 2000. Т. 1. 314 с.

References:

1. Amiryanyan T. Konspirologicheskij detective as genre of postmodernistskoy literature (D. Braun, A. Revazov, Yu. Kristeva): avtoref. dis. ... kand. filol. nauk : 10.01.03. M., 2012. 25 s.
2. Braun D. The Da Vinci Code. Kharkov : Knizhnyy klub "Club of domestic leisure", 2018. 480 s.
3. Kicak L. Mistichestkoe in the genre structure of detective (a novel of E. Kononenko is The Victim of the Forgotten Master). Questions of literature. 2010. Vypusk. 82. S. 72–79.
4. Kononenko E. The Victim of the Forgotten Master . Kiev : GRANI-T, 2007. 180 s.
5. Study of literature enciklopediya: at 2 t. / Avt.-mode. Yu. Kovaliv. Kiev : Academy, 2007. T. 1. 608 s.
6. Riker P. Vremya and story. Intrigue and historical story: in 2 t. M. : SPb. : University book, 2000. T. 1. 314 s.